

Cuprins

Prima parte	7
I. <i>Când a văzut-o Galip pe Rüya pentru prima oară</i>	9
II. <i>Când s-au retras apele Bosforului</i>	23
III. <i>Transmite-i salutări Rüyei</i>	29
IV. <i>Prăvălia lui Alâaddin</i>	49
V. <i>Așa este copilăria</i>	57
VI. <i>Vlăstarele Maestrului Bedii</i>	69
VII. <i>Slovele din alcătuirea Muntelui Qaf</i>	77
VIII. <i>Cei trei mușchetari</i>	97
IX. <i>Mă urmărește cineva</i>	107
X. <i>Ochiul</i>	128
XI. <i>Ne-am pierdut memoria la cinematograful</i>	139
XII. <i>Sărutul</i>	151
XIII. <i>Uite cine a venit!</i>	159
XIV. <i>Cu toții suntem în așteptarea Lui</i>	171
XV. <i>Poveștile de dragoste ale nopții cu ninsoare</i>	182
XVI. <i>Trebuie să fiu eu însumi</i>	202
XVII. <i>M-ați recunoscut?</i>	209
XVIII. <i>Negură blocului</i>	232
XIX. <i>Semnele orașului</i>	237

Partea a doua.....	261
I. <i>Casa fantomă</i>	263
II. <i>Nu reușiți să adormiți?</i>	276
III. <i>Cine l-a ucis pe Şams din Tabriz?</i>	281
IV. <i>Povestea celor care nu pot depăna povești</i>	299
V. <i>Enigmele de pe chipuri</i>	303
VI. <i>Călăul și chipul care plângea</i>	318
VII. <i>Misterul slovelor și pierderea misterului</i>	327
VIII. <i>O lungă partidă de şah</i>	343
IX. <i>Descoperirea misterului</i>	353
X. <i>Se făcea că eram eroul ei</i>	371
XI. <i>Frate al meu</i>	375
XII. <i>Povestea a pătruns în oglindă</i>	405
XIII. <i>Nu sunt nebun, sunt doar unul dintre cititorii tăi fideli</i>	412
XIV. <i>Picturile misterioase</i>	436
XV. <i>Nu povestitorul, ci povestea</i>	442
XVI. <i>Povestea Prințului</i>	459
XVII. <i>Dar cel care a scris toate acestea sunt eu</i>	481
Sursele mottourilor.....	507

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Orhan Pamuk, *Kara Kitap*

Copyright © 1994, İletişim Yayınları A.S.

All rights reserved

© 2011 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Foto autor: © Spencer Platt/Guliver/Getty Images

Foto copertă: © iStockphoto.com/Peeter Viisimaa

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

PAMUK, ORHAN

Cartea neagră / Orhan Pamuk; trad. și note de Luminița Munteanu. – Iași :
Polirom, 2011

ISBN 978-973-46-2255-9

I. Munteanu, Luminița (trad.)

821.512.161-31=135.1

Printed in ROMANIA

ORHAN PAMUK

Cartea neagră

Traducere din limba turcă și note
de Luminița Munteanu

POLIROM
2011

XII

Sărutul

*Dacă Ibn Rușd ar putea adăuga, în chip corespunzător,
cititul gazetelor ori al revistelor la clasificarea sa privind
antimnemonicile ori lucrurile care sleiesc memoria...*

Coleridge

Cu exact o săptămână în urmă, cineva ți-a transmis salutări. „Desigur că am să-i transmit salutările tale“, am zis eu, dar până să urc în mașină, uitasem. Nu de salutări, ci de bărbatul care ți le-a transmis. Nu spun că aș fi genul de om care să se necăjească pentru atâta lucru. După mine, un soț deștept trebuie să facă uitate toate salutările pe care i le transmit alți bărbați soției sale. Pentru orice eventualitate... Mai ales dacă soția cu pricina este casnică; nefericita pe care o numim „casnică“ nu ajunge să vadă, la viața ei, nici un alt bărbat în afara propriului soț, la drept vorbind plictisitor – asta dacă-i lăsăm la o parte pe băcan și pe șmecherul din piață, precum și pe bărbații care fac parte din cercul rudelor. Prin urmare, dacă cineva îi transmite salutări, femeia nu va face decât să se gândească la acea persoană, atât de delicată; unde mai pui că dispune și de timp pentru așa ceva! Într-adevăr, asemenea indivizi sunt cum nu se poate mai delicați! Pentru numele lui Dumnezeu, exista vreo tradiție de soiul ăsta pe timpuri? În minunatele vremuri de odinioară, persoanele delicate obișnuiau, cel mult, să-și transmită „respectele lor“, care se adresau unui harem nedefinit, lipsit de vreo identitate precisă. Tramvaiele de altădată erau mai bune!

Cititorii mei, care știu că sunt necăsătorit, că nu m-am căsătorit și că nu mă voi căsători niciodată, pentru că sunt jurnalist, și-au dat seama, încă de la prima frază, că le-am servit o diversiune. Cine era acel „tu“ căruia îi adresam asemenea

cuvinte? Hocus-pocus! Bătrânul dumneavoastră foiletonist vă va istorisi despre memoria sa, care se duce, puțin câte puțin, pe apa sâmbetei; vă poftesc să inspirați, alături de mine, parfumul trandafirilor ofiliți din grădina mea, căci astfel veți înțelege mai bine despre ce vorbesc. Nu vă îmbulziți însă prea tare – stați mai la o parte, așa, la vreo doi pași de mine, ca să ne putem face în voie numărul cu articolul, care nici măcar nu presupune ceva special, fără să ne priceapă cineva șiretlicurile.

Acum vreo treizeci de ani, în primii mei ani de gazetărie, când eram corespondent în Beyoğlu, umblam din ușă în ușă și mă străduiam să pun mâna pe câte o știre. Iscodeam să văd dacă prin cluburile de noapte, printre traficantii de droguri ori printre gangsterii din Beyoğlu nu se consemnase cumva vreo crimă recentă ori vreo poveste de dragoste tragică, urmată de o sinucidere, colindam din hotel în hotel, iar o dată pe lună luam registrele de evidență ale funcționarilor de la recepție, în schimbul a două lire și jumătate, și mă uitam prin ele, ca să văd dacă nu cumva sosise la Istanbul vreun străin faimos, sau dacă nu cumva se ivise vreun occidental demn de interes, pe care să-l pot prezenta cititorilor drept un străin faimos. Pe vremea aceea, nu existau atâtea celebrități ca astăzi; nu venea nimeni la Istanbul. Până și cei pe care îi prezentam ca fiind celebri în gazeta la care lucram, în ciuda faptului că erau cu totul obscuri în țările lor, erau cuprinși de mirare – urmată întotdeauna de infidelitate – când își vedeau fotografia în ziar. Peste ani de zile, una dintre persoanele aflate în această situație avea să se și bucure, de altfel, în țara sa, de renumele și faima pe care i le prorocisem eu în gazetă: la douăzeci de ani de la apariția știrii potrivit căreia „vestita creatoare de modă, cutare, ne-a vizitat ieri orașul“, persoana în cauză a ajuns, într-adevăr, o celebră creatoare de modă, franțuzoaică și, pe deasupra, și existențialistă, dar nu mi-a adresat nici un cuvânt de mulțumire; occidentală era o mare ingrată.

Într-una din zile, pe când mă îndeletniceam cu celebrități necalificate și cu gangsteri autohtoni (acum sunt numiți „mafioți“), am cunoscut un farmacist în vârstă, care promitea să devină o știre interesantă. Bărbatul la care mă refer suferea de cele două maladii care mă afectează și pe mine acum: insomnie și pierderea memoriei. Aspectul terifiant al îngemănării celor două boli decurgea din faptul că, tocmai când socoteai că îi veniseși de hac uneia dintre ele (golurile de memorie) cu

sprijinul celeilalte (de cele mai multe ori, datorită insomniei), lucrurile stăteau, de fapt, tocmai invers: în nopțile de insomnie, amintirile fugeau cu atâta osârdie de bătrân, la fel cum mi se întâmplă și mie acum, încât acesta se socotea cu desăvârșire singur în inima timpului și a nopții, atinse de încremenire, cufundat într-o lume fără identitate, fără personalitate, fără miros, fără culoare – „de cealaltă parte a lunii“, despre care se vorbea mult pe vremea aceea, în articole traduse din tot soiul de reviste străine.

În loc să-și curarisească boala scriind, așa cum fac eu, bătrânul născocise, în laboratorul farmaciei sale, un leac menit să-i vină acesteia de hac. După ce a turnat tacticos, din sticlă în pahar, licoarea rozalie pe care o prezenta opiniei publice în cadrul unei conferințe de presă la care participau două persoane – eu și corespondentul unei gazete de seară, mare consumator de hașiș (cu farmacistul, eram trei) – și după ce a sorbit-o, a sfârșit prin a avea parte de somnul după care jinduia de ani de zile. Opinia publică, emoționată de ideea că, în sfârșit, inventase și un turc ceva, n-a mai ajuns să afle dacă și memoria lui ajunsese totuna cu amintirile despre Rai, ca și somnul, pentru că bătrânul farmacist nu s-a mai deșteptat niciodată.

Mă tot gândeam, la înmormântarea lui, care a avut loc, cred, peste două zile, ce anume dorea să-și amintească bătrânul. Și acum stau să mă întreb: oare poverile de care se descotorosește memoria noastră pe măsură ce îmbătrânim, ca un animal năbădăios care nu mai vrea să care-n spinare sarcini nemăsurate, sunt cele care îi displac cel mai mult, cele care îi par cel mai greu de îndurat, ori cele care se desprind de ea cel mai lesne?

Cât despre mine, am uitat cum se răsfrânge lumina soarelui asupra trupurilor noastre atunci când se filtrează prin perdelele de tul ale unor odăițe aflate în cele mai minunate cotloane ale Istanbulului. Am uitat la ușa cărui cinematograf trudea un vânzător de bilete la negru care a sfârșit prin a înnebuni după ce s-a îndrăgostit de grecoaica tânără și palidă pe care a văzut-o la ghișeu. Am uitat demult numele dragilor mei cititori care, pe vremea când vă tâlmăceam visele în gazeta pe care tocmai o răsfoiți, visau întocmai ca mine, după cum am uitat și misterul pe care li-l împărtășeam pe cale epistolară.

Când, după ani de zile, își îndreaptă din nou privirile către timpul acela pierdut, când caută o creangă de care să se

agațe, tulburat de nesomn, foiletonistului nostru îi revine în minte ziua aceea înspăimântătoare pe care a petrecut-o odată pe străzile Istanbulului: cândva, am fost copleșit de dorința de a mă săruta cu cineva – o dorință care pusese stăpânire pe întregul meu trup, pe întregul meu suflet.

Într-o după-amiază de sâmbătă, în timp ce urmăream, într-un cinematograf vechi, un film polițist american (*Felinarul roșu*), mai vechi, poate, decât cinematograful în care mă aflu, am văzut o scenă cu un sărut care, de altfel, n-a durat prea mult. Era o scenă dintre cele mai banale, care nu se deosebea cu nimic de alte scene asemănătoare din filmele în alb-negru, o scenă pe care cenzorii noștri o limitaseră la patru secunde, dar, nu știu de ce, în mine s-a trezit o dorință atât de intensă de a săruta o femeie la fel ca acolo, pe ecran, de a-i strivi buzele cu buzele mele, da, de a i le strivi cu toată forța de care eram în stare, încât am simțit că mă înăbuș de nefericire. Aveam douăzeci și patru de ani, dar nu apucasem încă să sărut pe nimeni pe buze. Nu, nu se poate spune că nu mă culcam cu felurite femei prin bordeluri, numai că nu doream să le sărut pe buze, după cum nici ele nu obișnuiau să se sărute cu clienții.

Când am ieșit în stradă, filmul nici măcar nu se sfârșise; eram plin de nerăbdare și neliniște, de parcă undeva, într-un ungher al orașului, m-ar fi așteptat o femeie care tânjea să se sărute cu mine. Îmi amintesc că m-am îndreptat în pas alergător spre Tünel, pentru ca apoi să mă întorc grăbit în Galatasaray și să încerc să descopăr deznădăjduit, de parcă aș fi bâjbăit prin întuneric, amintirea vreunui chip, a vreunui zâmbet, ori năluca unei femei. Nu aveam nici o cunoștință, nici o rudă cu care să mă pot săruta; nu nutream deloc speranța de a-mi găsi vreo iubită, căci nu cunoșteam nici o persoană care mi-ar fi putut deveni iubită. Aveam sentimentul că orașul ticsit de lume era pustiu.

Cu toate acestea, nici nu pășisem bine în Taksim, că m-am și pomenit urcând într-un autobuz. Pe vremea când ne părăsise tata, ne bucuraserăm de un oarecare interes din partea unor rude îndepărtate ale mamei; familia aceea avea o fată cu doi ani mai mică decât mine, cu care jucasem, în mai multe rânduri, „nouă pietre”¹. La o oră după aceea, când am ajuns tocmai în Fındıkzade, unde locuiau, și le-am sunat la ușă, mi-am

1. Joc care implică nouă piese de mici dimensiuni.

amintit că fata pe care plănuisem să o sărut se măritase de multă vreme. Mama și tatăl ei, care, între timp, au răposat, m-au poftit înăuntru. Erau puțin derutați, nu reușeau să-și dea seama ce mă determinase să trec pe la ei după atâta timp. Am băut ceai și am mâncat covrigi, vorbind ba de una, ba de alta (nici măcar faptul că eram gazetar nu le stârnea interesul – pentru ei, meseria mea era la fel de ordinară ca bârfa) și ascultând meciul de fotbal de la radio. Se așteptau, ca niște oameni de treabă ce erau, să rămân și la cină, numai că eu am bălmăjit ceva și m-am năpustit precipitat în stradă.

Când am ieșit din casă și am simțit aerul rece, dorința de a mă săruta cu cineva nu încetase să mă mistuie din răspuneri: aveam senzația că trupul îmi era rece ca un sloi de gheață, dar, pentru că îmi clocotea sângele în vine și îmi ardea carnea pe mine, încercam o stare de neliniște profundă, insuportabilă. Ajuns la Eminönü, am urcat pe vapor și am trecut pe malul celălalt, în Kadıköy. Avusesem un coleg de liceu care ne tot istorisea aventurile unei fete pupăcioase (adică ale unei fete care avea obiceiul să se sărute cu tot soiul de băieți înainte de măritiș), despre care spunea că locuia în același cartier cu el. Pe când mă îndreptam pe jos spre casa lui din Fenerbahçe, mă gândeam că, chiar dacă fata aceea se mutase de acolo, colegul meu cunoștea, cu siguranță, și alte tinere de felul ei. M-am tot învârtit prin zona în care locuia acesta odinioară, printre construcții impunătoare de lemn, cufundate în întuneric și printre chiparoși, dar n-am izbutit să dau de casa lui. În vreme ce pășeam printre clădirile acelea de lemn, demolate de multă vreme, priveam spre anumite ferestre luminate și îmi închipuiam că acolo locuia fata care urma să se sărute cu mine înainte de a se mărita. „Uite, acolo se află fata care o să se sărute cu mine!”, mă gândeam eu, privind spre câte o fereastră. Între noi nu se afla o distanță prea mare – zidul unei grădini, poarta, niște trepte de lemn –, dar îmi era peste putință să ajung acolo și să mă sărut cu ea; cât de aproape și, totodată, cât de departe era atunci faptul acela misterios, straniu, de necrezut, la fel de magic și de străin ca visul, lucrul acela înspăimântător și ademenitor, pe care îl cunoștea toată lumea!

Îmi amintesc că, în timp ce reveneam pe țărmul european, mă gândeam ce-ar fi fost dacă aș fi sărutat-o pe una dintre femeile de pe vapor, cu de-a sila ori prefăcându-mă, preț de o clipă, că săvârșisem o confuzie, dar, deși nu sunt genul de om

care să despice prea mult firul în patru, nu zăream în jur nici un chip care să se preteze la așa ceva. Și în alte epoci ale existenței mele mi se întâmplase să simt, cu disperare și amărăciune, că, deși viețuiam în îmbulzeala Istanbulului, orașul era pustiu, cu desăvârșire pustiu, dar senzația de care vorbesc nu mă încercase niciodată cu atâta tărie ca în ziua aceea.

Am rătăcit îndelung pe trotuarele îmbibate de umezeală. Urma să revin, cu siguranță, altă dată, aureolat de glorie și faimă, în orașul pustiu, pustiu ca în palmă, pentru a dobândi ceea ce doream. În clipa aceea însă, foiletonistului dumneavoastră nu îi rămânea altceva de făcut decât să se îndrepte spre casa în care locuia împreună cu mama sa și să se consoleze cu Balzac și cu istoria sa despre bietul Rastignac, într-o traducere turcească. Pe atunci, nu citeam de plăcere – citeam ca un turc adevărat, îmboldit de ceea ce s-ar putea numi sentimentul datoriei, socotind că ceea ce citeam avea să-mi fie de folos cândva. Iar gândul că un lucru urmează să-ți fie de folos cândva nu are cum să salveze prezentul! Prin urmare, la puțină vreme după ce mă închisesem în camera mea, am ieșit din ea nerăbdător. Îmi amintesc că m-am uitat în oglinda de la baie, gândindu-mă că, într-un fel sau altul, te poți săruta și pe tine însuși, iar în timp ce mă holbam la imaginea mea reflectată, mi-au revenit în minte chipurile actorilor din film. De fapt, buzele actorilor (Joan Bennett, Dan Duryea) nu-mi piereau deloc din fața ochilor. Dar nici măcar pe mine nu m-aș fi sărutat – aș fi sărutat, cel mult, oglinda. Am ieșit din baie. Așezată la masă, printre tipare și bucăți de materiale pe care și le procurase de pe la cine știe ce rudă înstărită a nu știu cărei rubedenii îndepărtate, mama tocmai isprăvea o rochie de seară pentru o nuntă.

M-am apucat să-i spun ceva. Era vorba, pesemne, de tot soiul de povești și de vise legate de ceea ce urma să fac pe viitor, de succesele și aspirațiile mele, dar mama nu mă asculta cu deplină atenție. Mi-am dat seama că ceea ce îi spuneam nu avea nici o importanță; important era faptul că stăteam acasă cu ea, într-o seară de sâmbătă, sporovăind prietenește. M-a cuprins un soi de furie. Nu știu de ce, dar în seara aceea avea părul îngrijit și pieptănat și se dăduse pe buze cu un ruj abia vizibil – un ruj de a cărui culoare cărămizie îmi mai amintesc și astăzi. Rămăsesem cu ochii pironiți asupra buzelor, asupra gurii ei, despre care mi se spunea adeseori că se-măna cu a mea.